

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQIY LOYIHALARNI TASHKIL ETISH ORQALI O'QUVCHILARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

M. Muxtorova

Qo'qon davlat universiteti

Musiqa ta'limi va san'at yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa fanini o'qitish jarayonida musiqiy loyihalarni tashkil etish orqali o'quvchilarning tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Musiqiy loyiha faoliyatining o'quvchilarda savol qo'yish, muammoni aniqlash, ma'lumot izlash, musiqiy materiallarni to'plash va tahlil qilish, xulosa chiqarish, ijodiy mahsulot yaratish hamda o'z natijalarini taqdim etish ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, musiqiy loyihalarni tashkil etish bosqichlari, loyiha mavzularini tanlash mezonlari, zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari va o'quvchilarning tadqiqotchilik kompetensiyasini baholash mezonlari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, musiqiy loyiha, tadqiqotchilik kompetensiyasi, loyiha metodi, mustaqil izlanish, musiqiy tadqiqot, ijodkorlik, raqamli texnologiyalar, musiqa madaniyati, o'quvchi.

KIRISH

Bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarning faqat tayyor bilimlarni o'zlashtirishiga emas, balki mustaqil fikrlashi, izlanishi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishi, axborotni izlab topishi va undan maqsadli foydalanishi, o'z xulosalarini asoslay olishi hamda ijodiy mahsulot yaratishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunday kompetensiyalarni shakllantirish barcha fanlar qatori musiqa ta'limining ham muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Musiqa fani o'zining amaliy, ijodiy va emotsional xususiyatlari bilan o'quvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Musiqa asarlarini tinglash va tahlil qilish, bastakor yoki ijodkor faoliyatini o'rganish, xalq qo'shiqlarining kelib chiqishi va mazmunini izlash, milliy cholg'ularning tuzilishi va ijrochilik xususiyatlarini o'rganish, mahalliy musiqiy an'analarni tadqiq etish kabi faoliyatlar o'quvchini oddiy tinglovchidan faol tadqiqotchiga aylantirishi mumkin. An'anaviy musiqa darslarida o'quvchilar ko'pincha o'qituvchi tomonidan taqdim etilgan tayyor ma'lumotlarni o'zlashtiradilar. Loyiha asosida tashkil etilgan ta'limda esa o'quvchi muayyan savol yoki muammoni mustaqil o'rganadi, ma'lumot izlaydi, turli manbalarni taqqoslaydi, amaliy material to'playdi va o'z xulosasini yaratadi. Shu jihatdan musiqiy loyihalar o'quvchilarning tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishning samarali pedagogik vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Musiqiy loyiha - o‘quvchilarning muayyan musiqiy muammo, mavzu yoki savolni mustaqil yoki guruhli faoliyat asosida o‘rganishi va yakunda aniq musiqiy-tadqiqiy yoki ijodiy mahsulot yaratishiga yo‘naltirilgan ta’lim faoliyatidir. Musiqiy loyiha yakunida quyidagi mahsulotlar yaratilishi mumkin:

- taqdimot;
- audio yoki video material;
- musiqiy albom;
- mini-tadqiqot;
- intervyu;
- musiqiy xarita;
- elektron katalog;
- plakat yoki infografika;
- musiqiy kompozitsiya;
- konsert dasturi;
- videorolik;
- raqamli portfolio.

Loyihaning asosiy xususiyati shundaki, o‘quvchi tayyor ma’lumotni o‘zlashtiribgina qolmay, uni izlaydi, saralaydi, tekshiradi, tahlil qiladi va yangi shaklda taqdim etadi. O‘quvchining tadqiqotchilik kompetensiyasi uning muayyan muammo yoki savolni aniqlashi, tadqiqot maqsadini belgilashi, zarur axborotni izlab topishi, ma’lumotlarni tahlil qilishi, dalillarni taqqoslashi, xulosa chiqarishi va natijalarni taqdim eta olish qobiliyatini anglatadi. Musiqa ta’limida mazkur kompetensiya quyidagi ko‘nikmalar orqali namoyon bo‘ladi:

1. musiqiy muammoni aniqlash;
2. tadqiqot savolini shakllantirish;
3. mavzuga oid manbalarni izlash;
4. musiqiy materiallarni yig‘ish;
5. audio va video materiallarni tahlil qilish;
6. bastakor va ijrochilar haqida ma’lumot to‘plash;
7. xalq musiqasi namunalarini o‘rganish;
8. intervyu va kuzatuv olib borish;
9. olingan ma’lumotlarni taqqoslash;
10. mustaqil xulosa chiqarish;
11. tadqiqot natijasini taqdim etish;
12. o‘z faoliyatini reflektiv baholash.

Shunday qilib, musiqiy loyiha tadqiqotchilik kompetensiyasining bir nechta tarkibiy jihatlarini bir vaqtning o‘zida rivojlantirish imkonini beradi. O‘quvchilarning tadqiqotchilik kompetensiyasini quyidagi komponentlar asosida tavsiflash mumkin.

Motivatsion komponent - musiqa hodisalarini o‘rganishga qiziqish va izlanish ehtiyojining shakllanishi.

Kognitiv komponent - musiqa nazariyasi, tarix, janrlar, bastakorlar, ijrochilar va milliy musiqiy meros haqidagi bilimlardan foydalanish.

Izlanish komponenti - ma’lumot izlash, manbalarni tanlash, kuzatish, savol berish va material to‘plash qobiliyati.

Analitik komponent - to‘plangan musiqiy materialni taqqoslash, tahlil qilish va umumlashtirish.

Ijodiy komponent - tadqiqot natijasini yangi va original shaklda ifodalash.

Refleksiv komponent - o‘z tadqiqot faoliyatini baholash va keyingi faoliyat uchun xulosa chiqarish.

Musiqiy loyihalarni tashkil etish bosqichlari

Musiqiy loyihani samarali tashkil etish uchun uni bir necha bosqichda amalga oshirish maqsadga muvofiq.

1-bosqich. Muammoni aniqlash. O‘quvchilar uchun qiziqarli va tadqiq etishga arziydigan muammo yoki savol belgilanadi.

Masalan:

“Nima uchun xalq qo‘shiqlari avloddan avlodga o‘tib kelmoqda?”

“O‘zbek milliy cholg‘ularining ovoz temбри qanday farqlanadi?”

“Mahallamizda qanday musiqiy an‘analar mavjud?”

2-bosqich. Tadqiqot savolini shakllantirish. O‘quvchi umumiy mavzuni aniq tadqiqot savoliga aylantiradi.

Masalan:

“Hududimizdagi xalq qo‘shiqlarida qanday musiqiy xususiyatlar uchraydi?”

3-bosqich. Ma’lumot to‘plash. O‘quvchilar kitob, darslik, elektron resurs, audio-video materiallar, muzey materiallari, mahalliy ijrochilar va oila a’zolaridan ma’lumot to‘plashlari mumkin.

4-bosqich. Amaliy tadqiqot. Bu bosqichda o‘quvchilar:

- intervyu oladi;
- audio yozuvlar yaratadi;
- qo‘shiqlarni tinglaydi;
- musiqiy asarlarni taqqoslaydi;
- cholg‘ularni kuzatadi;
- musiqiy materiallarni tasniflaydi.

5-bosqich. Tahlil. Yig‘ilgan ma’lumotlar tizimlashtiriladi va tahlil qilinadi.

6-bosqich. Mahsulot yaratish. O‘quvchilar tadqiqot natijasidan kelib chiqib taqdimot, videorolik, audioalbom, maqola, poster yoki boshqa mahsulot yaratadilar.

7-bosqich. Taqdimot. Loyiha natijasi sinf, maktab yoki ota-onalar oldida taqdim etiladi.

8-bosqich. Refleksiya. O‘quvchi quyidagi savollar asosida o‘z faoliyatini baholaydi:

- Men nimani o‘rgandim?
- Qanday yangi ma’lumot topdim?
- Tadqiqot davomida qanday qiyinchilikka duch keldim?
- Qaysi usul menga yordam berdi?
- Keyingi loyihada nimani boshqacha qilaman?

XULOSA

Umumiy oʻrta taʼlim maktablarida musiqiy loyihalarni tashkil etish oʻquvchilarning tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning samarali pedagogik vositalaridan biri hisoblanadi. Loyiha faoliyati orqali oʻquvchi musiqiy bilimlarni tayyor shaklda qabul qilish bilan cheklanmay, mustaqil savol qoʻyadi, muammoni aniqlaydi, maʼlumot izlaydi, turli manbalarni oʻrganadi, musiqiy materiallarni tahlil qiladi va oʻz xulosalarini yaratadi. Musiqiy loyihalarning asosiy pedagogik qiymati shundaki, ular musiqa taʼlimini nazariy bilimlardan amaliy-tadqiqiy faoliyatga olib oʻtadi. Oʻquvchi musiqa tinglash, ijro etish, tahlil qilish va ijod qilish jarayonlarini yagona tadqiqot faoliyatida birlashtiradi. Natijada unda mustaqillik, izlanish, analitik fikrlash, ijodkorlik, kommunikativlik va oʻz faoliyatini baholash koʻnikmalari shakllanadi.

Milliy musiqa merosi asosidagi loyihalar esa ushbu jarayonning tarbiyaviy ahamiyatini yanada kuchaytiradi. Xalq qoʻshiqlari, maqom, folklor, milliy cholgʻular va hududiy musiqiy anʼanalarni oʻrganish orqali oʻquvchilar oʻz milliy-madaniy merosini chuqurroq anglaydilar. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalardan foydalanish tadqiqot natijalarini zamonaviy shaklda taqdim etish va oʻquvchilarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish imkonini beradi. Shunday qilib, musiqa taʼlimida **“Muammo – savol – izlanish – tahlil – ijodiy mahsulot – taqdimot – refleksiya”** modeliga asoslangan loyiha faoliyatini tizimli tashkil etish oʻquvchilarning tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish uchun samarali metodik asos boʻla oladi.

Kelgusida musiqiy loyihalarni umumiy oʻrta taʼlim maktablarida tizimli joriy etish, loyiha mavzularining elektron bankini yaratish, oʻquvchilarning musiqiy tadqiqot portfoliolarini shakllantirish va loyiha natijalarini maktab miqyosidagi musiqiy festivallar, koʻrgazmalar hamda ilmiy-ijodiy tadbirlarda namoyish etish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Oʻzbekiston Respublikasining 2019-yil 29-oktabrdagi OʻRQ-576-son **“Ilm-fan va ilmiy faoliyat toʻgʻrisida”gi Qonuni**. Qonunchilik maʼlumotlari milliy bazasi: <https://lex.uz/>
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi PF-6097-son **“Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisida”gi Farmoni**. <https://lex.uz/uz/doc-passport/-5073447>
3. Oʻzbekiston Respublikasining **“Innovatsion faoliyat toʻgʻrisida”gi Qonuni**. Qonunchilik maʼlumotlari milliy bazasi: <https://lex.uz/>
4. Qobilova, E., I. Xaydarova, and R. Gulnora. "O 'ZBEK XALQ AN'ANALARI-TARBIYA OMILI." *Scientific Approach to the Modern Education System* 3.26 (2024): 192-195.
5. QOBILOVA, E'ZOZXON. "Forming a sense of love for the profession by teaching labor songs to 4th class students in music culture lessons." *Journal of Positive School Psychology* 7.2 (2023).